

Anna Bochnakowa
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
anna.bochnak@uj.edu.pl

WSPOMNIENIE O PROFESORZE WITOLDZIE MAŃCZAKU (1924–2016)

Profesor Witold Mańczak, wybitny językoznawca, zmarł 12 stycznia 2016 r. w Krakowie, licząc dokładnie 91 i pół roku (ur. 12 sierpnia 1924 r. w Sosnowcu). Pożegnaliśmy Go 21 stycznia 2016 r. na cmentarzu Rakowickim w obecności Rodziny, przedsta-

wicieli władz Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskiej Akademii Umiejętności, Polskiej Akademii Nauk, kolegów i byłych studentów.

Z Uniwersytetem Jagiellońskim był Profesor Mańczak związany zawodowo od 1954 r., wcześniej był jego studentem (magisterium z romanistyki w 1948 r.), tu uzyskał stopień doktora (1950), został docentem (1957), w roku 1971 profesorem nadzwyczajnym, a w 1982 profesorem zwyczajnym. Zanim uzyskał etat na UJ, pracował Profesor jako urzędnik w firmie budowlanej i Okręgowym Zarządzie Kin w Krakowie, jako redaktor w tygodniku „Głos Anglii”, wreszcie przez rok (1953–1954) w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach, gdzie zajmował stanowisko p.o. samodzielnego pracownika

naukowego. W latach 1954–1956 prowadził wykłady z językoznawstwa ogólnego na Uniwersytecie Warszawskim, w 1959 r. zaś wykładał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Wspominał Profesor Mańczak, że do Francji pojechał po raz pierwszy dopiero jako docent. Językiem francuskim władał doskonale. Znał również biegle niemiecki, angielski, rosyjski, opanował inne języki romańskie. W roku akademickim 1974/1975 był profesorem kontraktowym na paryskiej Sorbonie, a w roku 1992 na uniwersytecie w Giessen (RFN). W roku 1994 przeszedł na emeryturę, lecz jeszcze przez kilka lat pracował w niepełnym wymiarze godzin na krakowskiej romanistyce. Był członkiem czynnym PAU, członkiem honorowym Komitetu Językoznawstwa PAN, Linguistic Association of Canada and the United States i Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, należał do kilku zagranicznych towarzystw naukowych, w tym do Société de Linguistique de Paris.

Dorobek¹ Profesora Mańczaka jest imponujący: 960 publikacji w różnych językach, 24 książki, w tym także uniwersyteckie podręczniki do fonetyki i morfologii historycznej języka polskiego, francuskiego, hiszpańskiego i włoskiego. Jego prace drukowano także we Francji, we Włoszech, w Hiszpanii, Belgii, Holandii, Niemczech, Rosji, Finlandii, Mołdawii, Rumunii, Czechach, Bułgarii, Macedonii, Chorwacji, Słowenii, Austrii, Szwajcarii, na Litwie, Ukrainie, Łotwie i Białorusi, a także w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Argentynie i Japonii.

Zainteresowania naukowe Profesora Witolda Mańczaka obejmowały językoznawstwo ogólne, romańskie, słowiańskie, w mniejszym stopniu germańskie. W setkach artykułów poruszył zagadnienia z różnych dziedzin językoznawstwa: od pochodzenia języków romańskich – od łaciny klasycznej czy potocznej – przez kwestię archaiczności cech centrum i peryferii obszaru danej strefy językowej, wskazanie różnic między nazwami własnymi i pospolitymi po zagadnienie praojczyzny ludów indoeuropejskich i wiele innych problemów. Za szczególnie ważne w swoim dorobku uważał twierdzenie, iż we wszystkich językach formy wyrazowe zależą nie tylko od regularnego rozwoju fonetycznego, potwierdzonego wieloma przykładami, oraz rozwoju analogicznego, lecz także od rozwoju nieregularnego spowodowanego częstością użycia. By je udowodnić, wskazywał na nieregularności we wszystkich badanych przez siebie językach: dotyczyły one najczęściej używanych form (czasowników posiłkowych, zaimków, spójników, słownictwa podstawowego). Wbrew wyrażanemu czasem przekonaniu Profesora Jego prace miały szeroki zasięg i były znane wśród specjalistów, zwłaszcza zagranicznych.

Witold Mańczak był badaczem niestrudzonym, Jego dorobek budzi podziw i szacunek. Także dlatego, że stale i niezmiennie dążył Profesor do poznania naukowej prawdy, popartej obiektywnymi metodami badawczymi: statystyką, wielością do-

1 Lista prac prof. Witolda Mańczaka opublikowana została dwukrotnie w ofiarowanych Mu tomach jubileuszowych: w roku 1995 (*Munus amicitiae. Studia linguistica in honorem Witoldi Mańczak septuagenarii*, Kraków 1995) i w roku 2014 na 90-lecie urodzin (*Linguistique romane et linguistique indo-européenne. Mélanges offerts à Witold Mańczak à l'occasion de son 90e anniversaire*, Kraków 2014). Omówienie dorobku Profesora (przez Przemysława Dębowiaka) ukazało się w dedykowanym Mu numerze „Języka Polskiego” (XCIV, 2014, s. 194–199).

wodów pochodzących z różnych języków, odwoływaniem się do zasad językoznawstwa ogólnego. Drogie mu było językoznawstwo diachroniczne i porównawcze. Były jednak szczególne tematy, do których wracał w publikacjach i wystąpieniach przed językoznawczymi gremiami, na przykład problem kryteriów prawdy w metodach językoznawczych, pozwalających uzyskać rzetelne, sprawdzalne wyniki badań, tak jak możliwe to jest w naukach ścisłych. Za główną metodę weryfikującą stawiane tezy uważał statystykę. Kilka lat temu jego teoria o roli częstości użycia danych form w uzasadnieniu ich nieregularnego rozwoju fonetycznego oraz rozstrzygania innych problemów językoznawczych na podstawie danych materiałowych znalazła potwierdzenie w badaniach uczonego matematyka-statystyka, który określił możliwość błędu w metodzie stosowanej przez Profesora Mańczaka jako mniejszą niż 1 do 10 milionów². Było to dla Profesora wielką satysfakcją.

Przez 40 lat zatrudnienia w UJ prof. Witold Mańczak był związany z Katedrą, a potem Instytutem Filologii Romańskiej. Dla znacznej części obecnych romanistów był wykładowcą gramatyki historycznej i historii języka francuskiego oraz innych języków romańskich. Jego przedmioty uchodziły za trudne, lecz zajęcia z Nim uważano za ciekawe i jasne w przekazie, przynosiły bowiem informacje z różnych dziedzin językoznawstwa, podawane jako dygresje bądź uzupełnienie głównego tematu. Wartość wykładów, a także ćwiczeń, które z nami prowadził, zanim pojawili się asystenci, doceniliśmy często dopiero wiele lat później. Jako egzaminator mógł być wzorem obiektywności: kryteria oceny egzaminów, zawsze pisemnych, bo te uważał za miarodajne, były powszechnie znane, oparte na bezwzględnych danych liczbowych: wynik zależał od ilości popełnionych błędów, a te trudno było kwestionować wobec jednoznacznych zasad formy egzaminów, która długo jeszcze była kontynuowana.

W studenckich czasach nie zdawaliśmy sobie sprawy z wielkości i zasięgu tematycznego dorobku naukowego Profesora Mańczaka, mimo że w trakcie zajęć często się do niego odwoływał, wykraczając poza kwestie czysto romanistyczne.

2 A. Bochnakowa, Z. Szkutnik, *O półwieczu pewnej koncepcji językoznawczej (w nawiązaniu do tekstu W. Mańczaka w BPTJ 2009, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXVII, 2011, s. 317–319. W tym samym dedykowanym Profesorowi numerze „Biuletynu” ukazał się artykuł Iwony Kraski-Szlenk pt. Teoria ‘nieregularnego rozwoju fonetycznego spowodowanego frekwencją’ Witolda Mańczaka i jej znaczenie dla językoznawstwa (s. 321–327). W najnowszym numerze „Biuletynu” (LXXI, 2015) ukazał się artykuł Profesora Witolda Mańczaka (s. 167–175) O przygotowywanym słowniku etymologicznym języka polskiego, w którym na s. 174 znajduje się informacja o trzech innych tekstach podnoszących wartość teorii Profesora: B. Walczak, Witolda Mańczaka teoria nieregularnego rozwoju fonetycznego spowodowanego frekwencją – koncepcja zasadna czy błędna, „Studia Językoznawcze” 9, 2010, s. 285–294; A. Kiklewicz, Частота употребления как фактор функционирования и изменения языковых единиц разных уровней. Размышления о теории Витольда Маньчака, [w:] idem, (red.), Паланістыка – Полоністыка – Polonistyka 2013, Olsztyn 2014, s. 23–50; R. Sosnowski, Frequenza e oltre. Alcune forze in gioco nell’etimologia e nella morfologia del verbo andare, Linguistique romane et linguistique indo-européenne. Mélanges offerts à Witold Mańczak à l’occasion de son 90e anniversaire, Kraków 2015, s. 399–407.*

Imponował nam znajomością języków, erudycją i pasją, interesującym przekazywaniem wiadomości. Jako wykładowca budził respekt i powszechny szacunek.

Profesor Witold Mańczak zostawił nam wielkie bogactwo: ogrom publikacji w dziedzinie językoznawstwa romańskiego, słowiańskiego, indoeuropejskiego i ogólnego, ale też wspomnienie wielkiego uczonego, człowieka głębokiej i rozległej wiedzy, którą chętnie się dzielił, wzór pracowitości, sumienności i entuzjazmu w badaniach. Pozostaje żal, że ukończony przed świętami Bożego Narodzenia rękopis *Polskiego słownika etymologicznego* będzie ostatnią pracą Profesora, ale i ukojenie, że był szczęśliwy ze zrealizowania swego podjętego niespełna dwa lata temu zamiaru.

Z Jego prac, podręczników, przekazanych nam myśli, wiedzy i doświadczeń korzystać będą następne pokolenia językoznawców, a dokonania Profesora Witolda Mańczaka, często prekursorskie, pozostaną na stałe w światowym dorobku nauki.